

EVOLUȚIA INSTITUȚIILOR ȘCOLARE ÎN TURNU-SEVERIN ÎN SECOLUL AL XIX-LEA

Alături de domeniul economic și de urbanizare, instituțiile școlare din Turnu-Severin, în secolul al XIX-lea, au făcut ca modernitatea orașului să demareze.

Turnu-Severin a fost reînființat în 1833 la cerea locuitorilor din localitatea Cerneți, anterioara capitală de județ, care și-au dat seama de consecințele benefice pe care le avea existența în vecinătatea Dunării. Severinul însă a continuat să stea în umbra Cernețiului. Următoarele cinci decenii s-au aflat sub auspiciile unei concurențe permanente, în care Severinul a continuat să prospere, iar Cernețiul să decadă. Una din problemele căreia noul oraș a fost nevoit să-i facă față a fost lipsa unei vieți culturale.

În comparație cu Cernețiul, noii capitale de județ îi lipseau instituțiile de învățământ, chiar și școlile elementare. Nu se poate face o analiză a evoluției școlii din Turnu-Severin fără a se aminti situația din Cerneți. Aceste două localități vor fi mereu în competiție până în deceniul al VIII-lea, când Severinul alipește Cernețiul ca parte componentă a sa. Această alipire a fost rezultatul unui lung proces de decădere a fostei reședințe de județ, care oricum era „cel mai mic, mai sărac și mai împodobit dintre scaunele județelor oltene”¹.

Menționarea școlilor din Cerneți în diferite istorii ale învățământului înfățișează, totuși, importanța sa. De exemplu, Nicolae Iorga amintește cazul lui Grigore Pleșoianu, care și-a „câștigat merite deosebite pentru învățământul înalt, mai ales al limbii franceze”, care a plecat de la școala *Maicei Precistei* din Craiova ca să ajungă la Cerneți”². Frecventând școala doar copiii boierilor, aceștia din urmă nu doreau înființarea de școli naționale, revoltându-se împotriva hotărârii statului de a nu se mai preda în limba greacă. La Cerneți, ca în întreaga Țară Românească erau preferate școlile particulare, unele dintre ele susținute pe cheltuielile oamenilor³.

Se poate remarca interesul unor profesori pentru obiectul de studiu predat, astfel Grigore Pleșoianu organizează excursii cu elevii la ruinele podului lui Traian cu scopul unei mai bune asimilări a informațiilor⁴.

Existența școlilor în limba germană sau greacă este o mărturie a unui aspect social și anume a preponderenței sporite a celorlalte naționalități față de români. În anii de agitație ce au premers revoluției de la 1848 școlile au fost închise, dar există o mențiune care atestă funcționarea a două școli germane, una de băieți și una de fete la Cerneți chiar în anul 1848. Această situație se va perpetua în Turnu-Severin unde prezența germanilor în secolul al XIX-lea a fost de-a dreptul covârșitoare.

De școala din Cerneți se leagă câteva nume de profesori, cum ar fi Grigore Pleșoianu, Ioan Maiorescu și Ion Ruptureanu. Născut la Cerneți, Grigore Pleșoianu va urma gimnaziul Sf. Sava din București sub îndrumarea lui Gheorghe Lazăr și Ion Heliade Rădulescu. Pe lângă activitatea didactică a tradus și a tipărit cărți pe cheltuiala sa⁵. Numele ardeleanului Ion Maiorescu, născut la Bucerdea, se leagă de zona aceasta prin faptul că a fost director al școlii naționale din Cerneți, devenind apoi profesor și inspector al Școlii Centrale din Craiova și în final revizor școlar peste județele din Oltenia. A avut un rol important în ridicarea școlilor la sate în pregătirea învățătorilor⁶. În 1848, Ion Ruptureanu era profesor la Cerneți, dar mai târziu îl întâlnim la Turnu-Severin; atunci, în 1855, după invaziile succesive din timpul Războiului Crimeii, sub conducerea lui s-au redeschis școlile⁷.

Prima școală care va funcționa în Turnu-Severin, din 1851, va fi una particulară,

¹ C. Pajură, D.T. Giurescu, *Istoricul Orașului Turnu-Severin (1833-1933)*, București, 1933, p. 41.

² N. Iorga, *Istoria învățământului românesc*, București, 1971, p. 97.

³ A. Manolache, Gh. Pârnuță, *Istoria învățământului din România*, vol. 2, București, 1993, p. 39.

⁴ Gh. Pârnuță, *Istoria învățământului și gândirea pedagogică din Țara Românească (sec. XVIII-XIX)*, București, f.a., p. 284.

⁵ N. Ieva, O. Vișan, *Mebedinți – timp și istorie*, Turnu-Severin, 1994, p. 212-213.

⁶ A. Manolache, Gh. Pârnuță, *op. cit.*, p. 208.

⁷ M. Butnariu, *Monografia municipiului Drobeta Turnu-Severin*, Turnu-Severin, 1998, p. 185.

demonstrând conștiința necesității instruirii în rândul populației. În același an, cernățenii protestează, cerând restabilirea școlii în localitatea lor, ceea ce se pare că a avut ecou, deoarece au fost numiți patru institutori, doi la Turnu-Severin și doi la Cerneți. Anul 1852 aduce un ordin prin care accesul fetelor la școală este interzis, pe motiv că „este împotriva bunei orânduiei, ca sexul femeesc, mai vârtos când este la o vârstă așa de înaintată, să fie împreună cu partea bărbătească și că deocamdată nu sunt încăperi deosebite pentru sexul femeesc”⁸.

Cum s-a afirmat și mai sus, Războiul Crimeii va aduce invaziile rușilor, turcilor și austriecilor, aceștia din urmă îmbolnăvindându-se de holeră și rămânând mai mult în aceste părți. Nefericitul eveniment are efecte asupra vieții societății severinene, implicit asupra evoluției învățământului, condamându-l la stagnare (școlile vor fi închise și doar în 1855 se vor redeschide).

Programa școlară era redusă iar metodele întrebuințate învechite. Se începea cu învățarea cititului și scrisului, catehismul, se continua cu gramatica și aritmetica, „în școlile particulare grecești gramatica lua o mare parte din timp și constituia și acum un studiu greoi, care de cele mai multe ori se învăța mecanic. Studiul aritmeticii se rezuma la cele patru operații, cea mai grea fiind împărțirea”. De mult programa era adaptată nevoilor locale, se predau lecții de măsurarea pământului, de aflare a dobânzilor, probleme de proporții, ținerea registrelor, învățarea limbilor străine în orașele comerciale⁹. Elevii mai buni erau datori să-i supravegheze pe cei slabi, folosindu-se scrierea pe nisip și, ca o inovație, fusese introdusă „creionarea” cuvintelor în aer.

Școala de fete se va reînființa în 1860, dar inventarul mobilierului și al materialului didactic ilustrează situația precară a acestora. Dacă o școală de băieți avea 10 sobe, 32 de bănci, 2 catedre, 4 table de scris, o hartă, 2 dulapuri, un sfeșnic, 118 volume în biblioteca școlii, școala de fete nu avea nici jumătate din aceste dotări¹⁰.

Instituțiile de învățământ particulare continuau să predomine, căci din patru școli primare una singură era de stat. Numele care se remarcă în fruntea școlii severinene sunt fie autohtone precum Manliu Stăncescu, Gh. M. Sprâncenatu și Mihail C. Bănescu, fie trimiși de Ministerul Instrucțiunii la Turnu-Severin. Printre aceștia pot fi menționați Axente Anton, V. Dumitrescu, G. Brăileanu. Ultimul dintre ei a colaborat la *Curierul de ambe-sexe* al lui Heliade Rădulescu și, de asemenea, a făcut traduceri din limba germană.

Revizorii școlari erau implicați și în domeniul economic. De exemplu, N.D. Spineanu, pe lângă introducerea obiceiului sădării pomilor în școală, publicarea unui *Catalog* anual pentru clasa I și a unor concluzii privind existența romanilor în Mehedinți și Mehadia, s-a ocupat și de înființarea primelor bănci populare. Cea mai importantă operă a lui este *Dicționarul geografic al județului Mehedinți*, despre care C. Pajură și D.T. Giurescu afirmă că i-a folosit lui Vlahuță în redactarea lucrării *România pitorească*¹¹.

Dobândirea unei instruirii măcar elementare nu a avut drept obiectiv crearea unor școli doar pentru copii, ci și atragerea adulților în acest proces. Astfel, între 1882-1884, din inițiativa lui Dem. C. Bungețeanu, au funcționat „cursuri pentru adulți” la care au participat 175 de tineri severineni.

Școala severineană trebuie așezată în contextul general al programului de instruire din toate provinciile românești. Astfel, publicarea de broșuri și numeroase geografii ale județului nu urmărea altceva decât răspândirea de informații despre această zonă atât în Regat cât și în provinciile de sub dominație străină; în acest sens, exemplele sunt edificatoare: Manoliu Stăncescu studiase la Bârlad, a predat la Sofia, ca apoi să revină la Turnu-Severin. Gheorhe Gheață a urmat cursurile Școlii Normale din București, la fel ca și Gheorghe M. Sprâncenatu. Legăturile se vor perpetua, astfel încât, la începutul secolului XX, în postul de revizor școlar al județului Arad îl întâlnim pe olteanul Sava Bărbătescu.

Un aspect deosebit al școlii mehedințene l-a constituit existența școlilor minoritare,

⁸ C. Pajură, D.T. Giurescu, *op. cit.*, p. 96.

⁹ Gh. Pârnuță, *op. cit.*, p. 284.

¹⁰ C. Pajură, D.T. Giurescu, *op. cit.*, p. 98.

¹¹ *Ibidem*, p. 99.

importanța lor fiind relevată de documentele începutului de secol al XIX-lea. Se pare că la 1804 se făcuse o donație de către Hagi Iordache pentru a se construi o școală în limba greacă, ca o consecință a dominației fanariote și a folosirii limbii grecești în instituțiile de stat. Mai exista tradiția predării în limba germană, de aceea, la 1865, primarul Cernețului cere un profesor în locul demisionatului August Onesorgh. După 1830, limba „franțuzească” va câștiga din ce în ce mai mult teren în detrimentul limbii grecești.

Abia după 1860 apar școlile minoritare în Turnu-Severin. De exemplu, între 1865-1875, s-au pus bazele a două școli germane: una catolică și cealaltă evanghelică. Obiceiurile specifice germanilor vor fi adaptate și de severineni, astfel că în urma unei serbări a Pomului de Crăciun acesta își va face loc și în celelalte școli, iar cu timpul și în casele oamenilor.

Datorită numărului mare al germanilor, școlile lor erau populate cu 127 de elevi în perioada 1865-1867. Urmând exemplul acestei populații, evreii vor înființa și ei două școli: una de rit catolic și una germană, având 103 elevi în perioada 1871-1878. Situația însă va stagna până la începutul secolului al XX-lea, căci toate aceste școli minoritare erau în același timp particulare. Se făceau excursii școlare, se utilizau tablouri și se cerea elevilor să aibă atlase. Eficiența acestor școli este demonstrată de participarea unui număr larg de elevi, atât germani, cât și unguri, evrei, bulgari și români¹².

Începând cu anul 1882 mai funcționa o școală sârbo-slavă, avându-l ca prim institutor pe Sfetozar Papadici, licențiat la Paris, apoi pe poetul Voislav Ilici. Va exista și o școală cu predare în limba elenă în frunte cu Haralambie Coșiva, deoarece colonia grecească a considerat că nu putea rămâne în urma celorlalte naționalități. Documentele demonstrează prosperitatea familiilor grecești din Turnu-Severin. Astfel, la 1861-1862 apare un anume Ion Pantazopol. Afacerile încep la Cerneți, dar continuă și la Severin, datorită evoluției economice a orașului. Gheorghe Pantazopol a ridicat chiar un hotel, un restaurant, o băcănie, o bodegă, un magazin de pâine și plăcintărie. Marfa era importată din Grecia, Olanda, Franța, Turcia, Italia¹³. Alte familii grecești venite din Papingo (Grecia) cum ar fi familia Anastasiu și familia lui Nikolaos Daskas menționează „imensa avere din România”. Câștigurile lor erau atâta de mari încât puteau trimite bani, în satul din care proveneau, la date fixe¹⁴.

Fetele studiau la Institutul călugărițelor catolice Sf. Maria. După primul război mondial, numărul localurilor alocate școlilor se va restrânge, dar numărul elevilor va rămâne același. Minoritățile nu vor mai fi la fel de numeroase ca în secolul al XIX-lea, în schimb va crește prezența românilor în școlile cu predare în altă limbă decât cea românească. În *Istoricul orașului Turnu-Severin* se întrevăd două posibilități: fie este o manifestare de snobism, fie părinții doreau să-și vadă copiii instruiți, fără a lua însă contact cu păturile mai sărace¹⁵.

Importanța școlilor minoritare constă în înlesnirea accesului elevilor în instituții de învățământ superioare, atât în România, cât și în străinătate. De exemplu, în 1867, Ion Ionescu de la Brad sublinia că la școala de medicină fuseseră „recruțați din Turnu-Severin cei mai mulți și mai inteligenți dintre elevi, ei care ulterior vor deveni fala și gloria ei”¹⁶.

Prezența altor naționalități într-o proporție însemnată în Turnu-Severin își găsește cauzele în momentul de început al orașului. Ca urmare a refuzului cernățenilor de a se strămuta la Turnu-Severin, parcelele de pământ au fost vândute străinilor. În acest fel, s-a ajuns ca în 1865 germanii să reprezinte 54,3% din populația orașului; erau urmași de români cu un procent de 27%, apoi de evrei, cu 8,5%, greci, cu 4%, de unguri, italieni și turci¹⁷.

În 1881 funcționau în Turnu-Severin două școli primare de fete, două de băieți, o școală de meserii și o școală normală de învățători, toate fiind de stat. Schimbările socio-demografice au

¹² *Ibidem*, p. 103.

¹³ *Drobeta*, XI-XII, 2002, p. 421-428.

¹⁴ *Drobeta*, XIII, 2003, p. 333-347.

¹⁵ C. Pajură, D. T. Giurescu, *op. cit.*, p. 87.

¹⁶ Mihai Butnariu, *op. cit.*, p. 187.

¹⁷ C. Pajură, D. T. Giurescu, *op. cit.*, p. 87.

făcut necesară înființarea de școli secundare. Profesorii Hergot și Ștefan Bodiș au organizat în 1883 un gimnaziu care se va transforma în cunoscutul liceu *Traian*. „Odată școala înființată pe hârtie începea vânătoria după local și dascăli. Câte vreo ruină sau vreo fostă cârciumă se prefăcea numai decât în templul Minervei”¹⁸.

Citatul înfățișează clar evoluția viitorului liceu. În 1882 Consiliul Comunal a decis înființarea unui gimnaziu care va funcționa de la 1 septembrie 1883 cu 79 de elevi și cu material didactic adunat din școlile desființate. La început localul său va fi o cârciumă, va funcționa la un moment dat și în aceeași clădire cu primăria, pentru ca în anul 1892 să se mute în localul propriu, unde se află și astăzi¹⁹. Lucrările de construcție începuseră în 1889 și trebuiau terminate până în 1891, dar termenul se va prelungi până în anul următor. Primul director al liceului a fost Theodor Costescu care a menținut „o disciplină prusacă în rândul elevilor. Aveau arme cu ajutorul cărora se făceau exerciții, purtau galoane și haine cu vipușcă și erau clasați după grade: caporal, sergent, sergent-major”²⁰.

De numele lui Theodor Costescu se leagă multe construcții și evenimente de seamă din istoria orașului. Născut în 1864 în județul Gorj, licențiat al facultății de științe, a predat pentru prima dată, în 1887, la Craiova. Studiind sub îndrumarea savantului C.I. Istrati, s-a făcut remarcat, profesorul dorind să-l păstreze ca asistent la facultate. Costescu însă a refuzat cu eleganță: „Domnule Profesor, vă mulțumesc și vă rămân îndatorat pentru încredere. Eu însă, doresc să mă reîntorc între oltenii mei, să-i învăț carte”²¹. S-a zbatut întotdeauna pentru ridicarea nivelului cultural al mehedintenilor. A înființat, la începutul secolului al XX-lea, o societate culturală, „Teatrul orașului Turnu-Severin”, și mai apoi a demarat lucrările pentru construirea clădirii propriu-zise a teatrului. Dăruirea a fost totală, căci și-a înstrăinat toată averea ca să ridice acest monument de arhitectură.

Nicolae Iorga spunea despre Theodor Costescu: „omul acesta o să moară pe scările ministerelor, zbatându-se numai și numai pentru înfăptuiri obștești”²².

Însă cea mai mare mândrie a lui Theodor Costescu a rămas liceul *Traian*. În 1901 își dă demisia din postul de director, datorită unor „mașinațiuni politice”, dar toată viața va semna „Theodor Costescu - fost director al liceului Traian din Drobeta Turnu-Severin”²³. Pentru a facilita urmarea cursurilor și de către elevii din județ a pus bazele unui internat, clădirea actualului Muzeu al Porților de Fier, despre care *L'Eco de Turn-Severin* spunea în 30 octombrie 1897 „l-am vizitat și vă putem asigura ca tinerii care au reușit să ocupe locurile [...] nu se vor putea plânge”²⁴.

În 1893 se pun bazele unei Charte rotunde care a pornit din „dorul unității culturale a românilor”. Inițiativa a aparținut lui Constantin Armașu, pentru realizarea unei corespondențe între elevii distinși ai liceului *Traian* și colegi de-ai lor din școli românești din diferite regiuni locuite de români, în afară de Regat. Se urmărea mărirea câmpului de experiență didactică, adică o cât mai corectă exprimare în limba română și întărirea simțământului național. La această acțiune au participat 20 de elevi și s-au trimis scrisori la Blaj, Beiuș, Bitolia, Ianina și s-a început și corespondența cu Macedonia. Cele mai interesante scrisori se citeau la întruniri cu scopul de a se face cunoscută „viața românilor de peste hotare, necunoscută corespondenților noștri”. Dintr-un fond adunat s-au acordat „burse de vacanță celor mai harnici corespondenți” – Gheorghe Popescu, Gheorghe Ionescu (Șișești). Aceștia au asistat la serbările de la Putna și au vizitat Maramureșul și Transilvania²⁵.

Dintre profesorii liceului trebuie enumerați: V.V. Chirac, C. Armașu, V. Hulumbeci, D. Papadopol, C.D. Ionescu, Alexandru Bărcăcilă. Profesorul de muzică I. Șt. Paulian a înființat

¹⁸ *Ibidem*, p. 106.

¹⁹ Mihai Butnariu, *op. cit.*, p. 191.

²⁰ C. Pajură, D. T. Giurescu, *op. cit.*, p. 107.

²¹ *Apollodor*, I, nr. 8, 2004, 8, p. 50.

²² *Ibidem*, p. 51.

²³ *Ibidem*, p. 11.

²⁴ C. Pajură, D. T. Giurescu, *op. cit.*, p. 107.

²⁵ *Apulum*, XXVI, 1989, p. 561-570.

societatea corală *Doina* în 1897, prima de acest fel în România de dinainte de 1918. S-a format un cor al adulților despre care se spunea că „scopul principal a fost formarea și răspândirea gustului muzical în toate straturile sociale²⁶. Anul 1897 a însemnat și introducerea pentru prima oară în învățământul românesc a uniformei la liceul *Traian*.

Al. Bărcăcilă și-a legat numele de orașul Turnu-Severin prin pasiunea pentru istorie, cultură și civilizație greco-latină pe care a transmis-o și elevilor săi. A întreprins numeroase lucrări de săpături pe care le-a publicat ulterior: *Drobeta, aži Turnu-Severin, Băile Herculane în epoca romană, Tezaurul feudal de la Gogoșu, Mehedinți*. Dumitru Berciu și Dumitru Tudor, doi dintre elevii săi i-au continuat cercetările.

În 1892 s-a mai înființat liceul de fete, o școală profesională, o școală de meserii și una de menaj, iar în 1898 ia ființă școala comercială care se bucura de un local primitiv, putând desfășura o activitate bogată²⁷.

Sprijinind învățământul, primăria acorda în lunile de iarnă hrană și mai ales lapte elevilor săraci, iar Camera de Comerț și Industrii oferea subvenții învățământului profesional și practic.

În concluzie, se poate afirma că procentul mic de analfabeți era o consecință îmbucurătoare a eforturilor desfășurate, începând cu secolul al XIX-lea, pentru instruirea populației. La 13 decembrie 1910, Ministerul Instrucțiunilor și Cultelor aprecia într-un document că orașul Turnu-Severin stătea cel mai bine din toate orașele Olteniei în privința localurilor de școli primare.

IOANA BOULESCU
Universitatea de Vest Timișoara

THE EVOLUTION OF EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN TURNU-SEVERIN DURING THE 19TH CENTURY

SUMMARY

The evolution of educational institutions in Turnu-Severin in the 19th century reflects the evolution of the town. The school was moved from Cerneți to Turnu-Severin, but the local population did not accept their new status.

The school had just been opened, when it had to be closed again because of the Crimean War. For a decade, the girls were not allowed to go to school because people did not want boys and girls of the same age to study together.

An important role was played by minority schools. They were highly appreciated for their professionalism. National schools began to develop, and in 1892 a high school called “Traian” was opened. It was to become the cultural center of the town.

²⁶ Nicolae Ieva, Ovidiu Vișan, *op. cit.*, p. 202.

²⁷ Mihai Butnariu, *op. cit.*, p. 187.